خەڵکی کەرکوک لە محەکی غەدردا

حوسێن ئیسماعیل خان دەلۆ
husin966@yahoo.com

ئەگەر بە شێنەیی قسە و باس لەسەر قۆناغە مێژووییەکانی کورد بوونی شاری کەرکوک بکەین ئاوا زیاتر لە تێزی دکتۆرایەك هەڵدەگرێت ، ئاسەوارە دێرینەکان و بەڵگە و دیکۆمێنتە مێژووییەکان لەسەر کورد بوونی خەڵکی ئەم شارە زۆر و زەبەندن و کەس ناتوانێ نکۆڵی و حاشای لێبکات ، بەڵام لە کورتە باسێکی ئاوادا دەکرێ ئاماژە بۆ ئەو دۆخە سیاسییە بکەین کە بڕیار و حوکمێکی مێژووی و چارەنوسساز دەستە و یەخەی ئەو شارە بووتەوە رەهەندە مێژووی جوگرافییەکان فەرامۆش و پشتگوێ خراون و تەنها راپرسی و ریفراندۆم دۆزەکە و کورد بوونی یەکلای دەکاتەوە .

ئەگەر ئاورێکی خێرا لە مێژوی ئەو شارە بدەینەوە ئەوە بۆمان دەردەکەوێت هەر لەسەروبەندی دروست بوونی دەوڵەتی ئێراقدا سەرەتا مشتومرێکی گەورە لە نێوان نمایندەکانی تورکیا و ئێراقدا بە چاودێری راستەوخۆی وڵاتە زلهێز و بڕیار بەدەستەکانی ئەو سەروەختەی دونیا لەسەر ویلایەتی موسڵ دروست بوو کە هەر لایەك هەوڵی دەدا و دەیویست ئەو ویلایەتە بە خەڵك و خاکەوە بکەوێتە ژێر رکێف و دەسەڵاتی خۆیەوە و بەشێك بێت لە سنوری قەڵەمرەوی دەوڵەتەکەی خۆی ، پاش بێنە و بردەیەکی زۆر دەرئەنجام بڕیاری لکاندنی ویلایەتی موسڵ بە دەوڵەتی ئێراقەوە لە رێگای راپرسیەکی ساختەوە درا ، ئیتر شاری کەرکوك بووە تەوەری سەرەکی قسە و باس و گفتوگۆکانی نێوان رژێمی ئێراقی و بزوتنەوەی رزگاری خوازی کورد تاکو ئەم ساتە وەختانەش سەرکردایەتی سیاسی کورد لەگەڵ رژێمە یەك لە دوای یەکەکانی ئێراق لەسەر پرسی کەرکوك دانوسانیان کردووە و یەکێك بووە لە خاڵە هەرە ئاڵۆز و ناکۆك و بەیەکنەگەیشتوەکانی نێوان هەردوولا ، کورد مافی رەوای خۆی بووە و ئەوانیش نکۆڵیان لە دانی ئەو مافە کردووە ، داکۆکی کردنی کوردان بەو هۆ و سۆنگەیەوە نەبووە کە شاری کەرکوك دەوڵەمەندە بە نەوت و کانزا سەر زەمینی و ژێر زەمینیەکانی بەڵکو راستیە مێژووی و جوگرافیەکان ئەوە دەسەلمێنن کەرکوك هەمیشە بەشێکی دانەبراو بووە لە خاك و جوگرافیای و مێژووی کوردستان .

گەرید و رۆژهەڵاتناس (ارشاك سافرستان) لە کتێبی (کورد و کوردستان)دا باس لەوە دەکات کە بۆچوونێکی وا هەیە ناوی کورد لە ناوی یەکێك لە قەبائلە کۆنەکانی کوردەوە وەرگیرا بێت ئەویش قەبائلی (گۆتی) یە ، بە تێپەڕ بوونی کات و سەردەم ئەو ناوە گۆڕانی بەسەردا هاتووە و بووەبە (کورد) خۆیشی پشتگیری ئەو را و بۆچوونانە دەکات کە تۆماری کردووە ، (ئاربخا یان سلۆقس) کە ناوی کۆنی شاری ئێستای کەرکوکە چەندین سەدە بەر لە هاتنە دنیای مەسیح پایەتەختی گوتیەکان بووە کە دەکرێ بووترێ کەرکوك هاوشانی ئەکباتانا (هەمەدان) پایەتەختی کوردان بووە لە سەردەتای ئاشنابوونی مرۆڤ بە دەزگا و دامەزراوە دەوڵەتی و بەڕێوەبردن و کارگێڕی کۆمەڵگا بەشەریەکانی ئەو سەردەم و زەمەنانە .

پێش هاتنی ئیسلام و تاکو سەردەمی فتوحاتی ئیسلامی هیچ عەرەبێك لە قەڵەمرەوی دەسەڵاتی ساسانیەکاندا و هەرێمی چیاکاندا نەبووە ، دوای هاتنی لەشکری ئیسلام بۆ ناوچەکە هەندێك ماڵە عەرەب هاتنە باشور و ناوەڕاستی ئێراقی ئێستا ، بەهۆی ژیانی کۆچەری و مەڕدای و بە خێو کردنی مەڕ و ماڵاتەوە لە شێوەی رەوەند هەندێکیان تاکو نزیکی سنورەکانی کوردستان هاتوون ، بەڵام لە ژێر کاریگەری پیادەکردنی سیاسەتی پاکتاوی نەژادی و تەعریب و تەرحیلدا رێژەیەکی زۆر لەو ماڵە عەرەبانە لە رێگای بەخشینی ئیمتیاز و دەم چەور کردنەوە لە نیوەی دووەمی سەدەی بیستدا هاتنە شاری کەرکوك و چەندین کۆمەڵگا و گەڕەکی نوێیان لە سەرەوختی دەسەڵاتی سەدام حوسێندا لە شاری کەرکوك و دەوروبەردا بۆ دروستکرا .

دواى نغرۆ بوونى یەكجارەكى دەسەڵاتى دیكتاتۆرى لە ئێراقدا كوردە ئاوارەو دەركراوەكانى شارى كەركوك ئۆغژنێكیان بە بەردا هاتەوە كە مەینەتى و ئاوارەى و دەربەدەرى كۆتایى هاتووە دەرویەكى خێریان لێكراوەتەوە ئیتر دەتوانن بە ئاسودەى و بێ هیچ ترس و سڵمینەوەیەك بە كامەرانى لەو شارەى كە گۆڕى كەس و كار و یادەورەیەكانیانى لێیە بژێن ، بەڵام مەخابن ئەم هیوا و ئاواتەیان بەتەواوى نەهاتەدى چونكە ئەوانەى كە رژێمى ئەفلەقى بۆ پیادەكردنى گۆڕینى سیما و مۆركى كوردانەى ئەو شارە ئەنجامى دابوو بە ئاسانى رەش نەكرایەوە ئەمە سەربارى ئەوەى كە هەندێك لەدەسەڵاتدارانى دواى سەدامیش لەسەر هەمان رێڕەو دەچوون لەمەڕ جێگیر كردنى سیاسەتى تەعریب و پشتگیرى ئەوسیاسەتیان بەوە دەكرد كە عەرەبە هاوردەكان لەو شاردا بمێننەوە و بە ئاسانى كۆڵندەن هەرچەند لەسەر ناهەقن ، لە باسەكانى ربردوومدا هەندێك ئاماژەم بەو كۆسپ و تەگەرانە كردووە كە فەرمارەوایانى ئێراقى ئەمڕۆ خۆیان گرفت دەخەنە بەردەم جێبەجێ كردنى مادەى (140) لە دەستورى هەمیشەى ئێراقدا بۆیە نامەوێت جارێكى دیكە بگرێمەوە سەر ئەو باسو خواسانە .

هەندێك بڕگە لەمادەى (140) ى دەستوردا بە حیساب خراونەتە بەر پراكتیزەكردن بەڵام لە ناوەرۆك وجەوهەردا سودێكى ئەوتۆى تێدا نییە بۆ كورد چونكە ئەوەندە شەرت و مەرجیان دانەوە كە ژمارەیەكى یەكجار كەمى كورد سودمەند دەبن لە و بڕگە و بابەتانەى كە كەوتووەتە وارى جێبەجێكردنەوە و لەلایەكى دیكەوە زەمینەى رەخساندوە بۆ ئەوەى عەرەبە هاوردەكان نەگەڕێنەوە و كوردەكانیش هەرچەندە بڕە پارەیەكى نیو ئەوەندە عەرەبە هاوردەكانیان پێدەدرێت بەڵام داواى سەرژمێرى ساڵى 1957 یان لێدەكرێت كە ئەویش دنیایەك چەواشەكارى و تەزویر كارى لە سەردەمى رژێمەكانى پێشووى ئێراقدا تێدا كراوە .

هەقە لایەنە پیوەندیدارەكان چاوێك بەو بڕگە وخاڵانەدا بخشێننەوە تاكو زۆر ترین ژمارەى كوردە ئاوارە بووەكانى شارى كەركوك قەرەبوو بكرێنەوە و هەل و دەرفەتێكیان دەست بكەوێت بۆ گەڕانەوەیان بۆ سەر پیشە و ئیش و كارى پێشوویان گوزەرانى ئاسایى خۆیان دەست پێبكەنەوە نەك كرێچى و كرێكارى ئەو عەرەبە هاوردانە بن لە شارەكەى خۆیاندا .